

Asia: VN/27419/2020

Luonnon virkistyskäytön strategia

Yleinen lausunto

Voitte tässä lausua yleisesti luonnon virkistyskäytön strategiasta

Tukes ehdottaa strategiaan useita lisäyksiä liittyen luonnon virkistystoimintaa tukevien palveluiden ja palveluympäristöjen kehittämiseen sekä luonnossa ja vesillä liikkumisen turvallisuuden varmistamiseen.

Johdanto

Voitte tässä lausua luvusta 1: Johdanto (1.1 Hallinnollinen tausta ja työn käynnistäminen, 1.2 Strategian tavoitteet)

1.2 Strategian tavoitteet

Tukes ehdottaa, että missiossa, visiossa ja strategisissa tavoitteissa huomioidaan luonnon virkistyskäyttöä tukevan palveluliiketoiminnan ja muun elinkeinotoiminnan näkökulmat sekä turvallisuuden ja vastuullisuuden näkökulmat. Vastaavat muutokset on tehtävä myös lukuun 5.

Luonnon virkistyskäyttöä mahdollistavia palveluntarjoajia ovat kuntien lisäksi yksityiset yritykset ja yhdistykset, jotka rakentavat, rakennuttavat ja ylläpitävät ulkoilu- ja liikuntapaikkoja (esim. ulkoilureittejä, retkeilyalueita tai uimarantoja) ja/tai tarjoavat ohjattuja tai omatoimisia palveluita (esim. ohjattuja vaelluksia tai safareita, suurpetohavainnointia, luontoavusteisia hyvinvointi- ja eläinpalveluita tai välinevuokrauspalveluita).

Tukesin ehdottamat lisäykset voi toteuttaa esim. seuraavasti:

- Missio: Lisätään lause ”Luonnon virkistyskäyttöön on tarjolla vastuullisesti tuotettuja ja turvallisia ulkoilu- ja liikuntapaikkoja ja palveluita.”

- Visio: Muokataan tekstiä seuraavasti: ”Yhteistyö on synnyttänyt uusia palveluympäristöjä, palveluita ja digitaalisia ratkaisuja. Luontopalveluiden tuotanto ja elinkeinotoiminta on vastuullista.”
- Strategiset tavoitteet: Lisätään seuraava teema: Turvalliset ja vastuullisesti tuotetut palveluympäristöt ja palvelut

Luonnon virkistyskäytön nykytila

Voitte tässä lausua luvusta 2: Luonnon virkistyskäytön nykytila (2.1 Käsitteet, 2.1 Seurantatietoa luonnon virkistyskäytöstä, 2.3 Luonnon virkistyskäytön mahdollisuudet Suomessa, 2.4 Luonnon virkistyskäytön resursointi, 2.5 Toimijoiden roolit, 2.6 Lainsäädäntö, 2.7. Luonnon virkistyskäyttöä koskevat muut strategiat ja toimet)

2.1 Käsitteet

Tukes ehdottaa laajennettavaksi luonnon virkistyskäytön määritelmää. Itsenäisen luonnossa liikkumisen, kuten sienestyksen ja marjastuksen, lisäksi kasvava luonnon virkistyskäytön muoto on ohjattuihin luontopalveluihin osallistuminen, kuten oppaan vetämät luontoretket, safarit tai metsäjooga.

Tukes ehdottaa laajennettavaksi luonnon virkistyskäytön toimijoiden määritelmää. Toimijoita ovat virkistyskäyttäjien lisäksi myös esim. kunnat, yritykset ja yhdistykset, jotka rakentavat, rakennuttavat tai ylläpitävät luonnon virkistyskäyttöä mahdollistavaa rakennettua ympäristöä ja tuottavat luonnon virkistyskäytön mahdollistavia palveluita.

Tukes katsoo, että strategiassa olisi aiheellista huomioida lisäksi se, että seurat, yhdistykset ja kaupalliset toimijat, kuten ohjelmapalveluyritykset, ovat merkittäviä virkistyskäytön edistäjiä. Ne tarjoavat helpon ja turvallisen tavan ulkoiluharrastusten aloittamiseen ja uuden oppimiseen. Lisäksi ne antavat hyvän mahdollisuuden sosiaaliseen harrastamiseen, vuorovaikutukseen ja muiden ihmisten tapaamiseen.

Tukes ehdottaa, että viittausta luonnonympäristöön laajennetaan kattamaan myös rakennetussa ympäristössä (esim. kansallispuistojen rakennetuilla reiteillä) tapahtuvan luonnon virkistyskäytön. Luonnon virkistyskäytön mahdollistavan rakennetun ympäristön elinkaarikustannukset ovat merkittävä kuluerä esimerkiksi Metsähallitukselle ja kunnille. Lisäksi rakennetun ympäristön ylläpito on tärkeää luonnon virkistyskäytön turvallisuuden kannalta.

Tukes ehdottaa, että luontomatkailu sisällytetään luonnon virkistyskäytön perusmääritelmään eikä pelkästään sen laajennukseen. Esim. Business Finland määrittelee luontomatkailun seuraavasti: ”Luontomatkailun kärenä ovat helposti toteutettavat ja omatoimiset, kevyet luontoaktiviteetit sekä paketoitua jakelukanaville tarkoitettua aktiviteettituotteita, joihin yhdistyy paikallinen kulttuuri, ruoka ja vastuullisuus.” (<https://www.businessfinland.fi/suomalaisille-asiakkaille/palvelut/matkailun->

edistaminen/tuotekehitys-ja-teemat/luontomatkailu). Siten Business Finland viittaa luontomatkailulla myös suomalaisten luontoon tekemiin lyhyisiin päiväretkiin.

Tukes ehdottaa tarkennettavaksi kuvausta luonnon virkistyskäytön asiakasryhmistä seuraavassa lauseessa: ”Samat toimet, jotka edistävät luonnon virkistyskäyttöä paikallisten asukkaiden näkökulmasta, tukevat tyypillisesti myös luontomatkailuolosuhteiden kehittämistä niin kotimaisille kuin ulkomaisille matkailijoille.” Tukes katsoo, että matkailijat käyttävät paikallisten asukkaiden virkistäytymiseen käyttämää lähiluontoa vain satunnaisesti, kun taas esim. laajat kansallispuistoalueet ja ohjatut luontopalvelut ovat ensisijaisesti kotimaisten ja ulkomaisten matkailijoiden käytössä. Erityyppisten luonnon virkistyskäytön kohteiden ja palveluiden asiakasryhmät ovat siis kuvattua segmentoituneemmat.

2.3 Luonnon virkistyskäytön mahdollisuudet Suomessa

Tukes ehdottaa huomioitavaksi virkistyskäyttöön liittyvän tiedon kokonaisuudessa, että kuluttajaturvallisuuslaki (920/2011) edellyttää, että palveluntarjoaja antaa käyttäjälle palveluistaan, esimerkiksi reiteistä, etukäteen riittävät tiedot. Näiden tietojen tulee olla sellaisia, että kuluttaja voi niiden pohjalta päättää onko palvelu hänelle sopiva ja voiko hän käyttää sitä turvallisesti.

Vesistöjen ja veden äärellä tapahtuvaan virkistyskäyttöön liittyen Tukes haluaa tuoda esiin havainnon siitä, että erityisesti tiiviisti rakennetun ympäristön alueilla, kuten kaupunkikeskustoissa, on tyypillistä, että kaikille vesillä liikkujille, kuten esimerkiksi melojille ja sup-lautailijoille, ei ole riittävästi turvallisia veteenmeno- ja rantautumispaikkoja. Tukes ehdottaa strategiassa huomioitavaksi, että sen ohella, että vesillä tapahtuva virkistyskäyttö edellyttää rakentamatonta rantaa, tällainen virkistyskäyttö edellyttää myös huomioimista rakennetussa ympäristössä.

2.4 Luonnon virkistyskäytön resursointi

Tukes huomauttaa, että luonnon virkistyskäyttöä tukevassa hankerahoituksessa tulisi nykyistä paremmin huomioida hankkeen koko elinkaari, eli esimerkiksi rakennuskustannusten lisäksi myös ylläpitokustannukset ja mahdollinen käytöstä poisto, ylläpitovastuut ja ylläpitoresurssien riittävyys.

2.5 Toimijoiden roolit

Tukes ehdottaa muutoksia seuraaviin roolikuvauksiin:

- Luonnon virkistyskäytön tuki ja ohjaus: Roolin nimeen ja kuvaukseen tulisi lisätä valvonta. Tukes on toimivaltainen viranomainen luonnon virkistyskäytön palveluiden asiakasturvallisuutta koskevista asioista. Tukes ohjaa, neuvoo ja valvoo luonnonvirkistyskäytön toimijoita asiakasturvallisuuden osalta. Muita luonnon virkistyskäyttöön liittyviä viranomaisia ovat esim. pelastuslaitokset ja poliisi sekä kuntien ympäristönsuojeluviranomaiset.
- Ulkoilun ja retkeilyn tukeminen palveluvarustuksen avulla: Kuvauksessa tulisi huomioida myös turvallisuus ja esteettömyys, esim. seuraavasti: Kohteilla sijaitsevan retkeilyn palveluvarustuksen lisäksi olennaisia ovat retkikohteiden saavutettavuus, mm. tieverkosto ja paikoitusalueet, turvallisuus ja esteettömyys.
- Retkeilyneuvonta ja opastusviestintä: Kuvauksessa on huomioitava myös ulkoilijoille annettavat turvallisuustiedot ja -opastus, esim. lisäämällä seuraava lause: Luontokohteiden ja -palveluiden käyttäjille on annettava riittävät turvallisuuteen liittyvät tiedot, jotta luonnossa liikkuminen on mahdollista suunnitella ja toteuttaa turvallisesti.

Tukes ehdottaa lisättäväksi uuden roolin:

- Luonto- ja välinevuokrauspalveluiden tarjoaminen: Ohjatut luontopalvelut tarjoavat luontoelämyksiä, joita sekä kotimaisten että ulkomaisten asiakkaiden voi muuten olla vaikea kokea. Palvelut madaltavat luontoon lähtemisen kynnystä, vievät uusiin kohteisiin, tarjoavat helpon tavan kokeilla erilaisia luonnossa liikkumisen tapoja ja välineitä (esim. kanootit ja sup-laudat, lumikengät, pyörät, lasketteluvälineet, sukset) ja mahdollistavat luonnon virkistyskäytön myös erityisryhmille sekä ulkomaalaisille matkailijoille. (Luontopalveluyritykset, ulkoilu- ja harrastusyhdistykset, kunnat ja lajiliitot)

Tukes ehdottaa muokattavaksi otsikkoa ELY-keskukset ja valtion virastot muotoon Viranomaiset.

Tukes ehdottaa muokattavaksi Turvallisuus- ja kemikaaliviraston toiminnan kuvausta seuraavasti:

- Turvallisuus- ja kemikaalivirasto (Tukes) valvoo, että kuluttajapalveluiden tarjoajat ja yleisten kulutustavaroiden maahantuojat, myyjät ja jakelijat noudattavat kuluttajaturvallisuuslakia. Tukes valvoo esimerkiksi ulkoilureittien, ohjattujen ja omatoimisten luontopalveluiden, uimarantojen ja ulkoiluvarusteiden turvallisuutta. Tukes ohjaa ja neuvoo palveluntarjoajia ja kuluttajia kuluttajaturvallisuuteen liittyvissä asioissa.

Kuntien toimijarooleihin liittyen Tukes nostaa esiin sen, että kunnilla on tärkeä rooli reittien ja virkistysalueiden kokonaissuunnittelussa ja toteutuksessa, joissa myös turvallisuusnäkökohdat esimerkiksi erilaisten toimintojen yhteensovittamisessa tulisi ottaa huomioon. Lisäksi Tukes haluaa tuoda esiin, että kunta on toimiessaan esimerkiksi ulkoilureitin ylläpitäjänä

kuluttajaturvallisuuslaissa tarkoitettu palveluntarjoaja. Tukes ehdottaa, että strategian jatkovalmistelussa kunnan mahdollinen rooli palveluntarjoajana ja siten kunnan vastuu palvelun turvallisuudesta otetaan toimijarooleja koskevassa osiossa huomioon.

2.6 Lainsäädäntö

Tukes ehdottaa, että kuluttajaturvallisuuslaki huomioidaan strategiassa luonnon virkistyskäyttöön vaikuttavana lakina. Lisäksi Tukes haluaa tuoda esiin, että luonnon virkistyskäyttöön liittyvän lainsäädännön esittelemisen yhteydessä olisi aiheen yleinen maininta siitä, että lainsäädännössä asetetaan velvoitteita useille eri toimijoille ja että toimijoiden on oltava selvillä kaikesta itseään ja toimintaansa koskevasta lainsäädännöstä ja noudatettava sitä.

2.7 Luonnon virkistyskäyttöä koskevat muut strategiat ja toimet

Tukes ehdottaa, että Suomen matkailustrategiaa 2019–2028 kuvaavassa osiossa huomioidaan se, että turvallisuus on vahvasti esillä matkailustrategiassa esimerkiksi seuraavissa kohdissa: ”Turvallisuus tulee huomioida asiakkaalle tarjottavassa palvelussa sen koko ketjun osalta, kiinnittäen huomiota kuluttajaturvallisuuslain edellyttämään turvallisten olosuhderajojen määrittämiseen ja toiminnan ohjaamiseen niiden pohjalta. Turvallisesti toteutettu palvelu on matkailuyrityksille kustannustehokas, eikä sen toteuttaminen myöskään kuormita paikallisia pelastusalan, paikallishallinnon tai terveydenhuollon resursseja tapaturmilla tai onnettomuuksilla.”

Hyödyt

Voitte tässä lausua luvusta 3: Hyödyt (3.1 Terveys ja hyvinvointi, 3.2 Talous ja työelämä, 3.3. Kansalaisuus, kulttuuri ja yhteisöllisyys, 3.4 Ympäristön tila ja virkistyskäytön kestävyys)

3.2 Talous ja työelämä

Tukes ehdottaa, että luvussa huomioidaan myös alue- ja työllisyysvaikutusten suhteen se, että matkailun ja virkistyskäytön palvelut ovat luonteeltaan työvoimaintensiivisiä ja tarjoavat töitä merkittävälle määrälle ihmisiä. Palveluita tarjotaan usein taajamien ja keskusalueiden ulkopuolella, ja täten niillä on merkittäviä positiivisia aluetaloudellisia vaikutuksia.

3.4 Ympäristön tila ja virkistyskäytön kestävyys

Tukes pitää kannatettavana tavoitetta sovittaa yhteen luonnonvarojen erilaisia käyttömuotoja luonnon virkistyskäytön kanssa. Tukes ehdottaa, että strategiassa huomioidaan tässä yhteydessä

myös turvallisuus niin, että erilaisten käyttömuotojen yhteensovittamisessa otetaan huomioon muun ohella se, että nämä sovitetaan yhteen turvallisesti.

Tulevaisuuden näkymät

Voitte tässä lausua luvusta 4: Tulevaisuuden näkymät

Tulevaisuuden näkymiin liittyen Tukes haluaa tuoda esiin, että virkistyskäytön edistämisen resurssoinnissa on ajoissa huomioitava uudet, nousevat lajit, kuten maastopyöräily ja polkujuoksu. Eri lajit voivat tietyissä määrin käyttää samoja reittejä (ns. monikäyttöreittejä). Käyttökokemuksen ja turvallisuuden vuoksi voi kuitenkin olla tarpeellista joissain tapauksissa osoittaa kullekin tavalle omat reittinsä. Ilmastonmuutoksen myötä hiihtomahdollisuudet erityisesti Etelä-Suomessa tulevat heikkenemään. Tämä tulee lisäämään talvisten kävely- ja juoksureittien sekä maastopyöräreittien tarvetta.

Tukes tuo esiin sen, että virkistyskäyttäjien taitojen ja osaamisen heikkeneminen lisää tarvetta seurojen, järjestöjen ja yritysten palveluille. Toisaalta palvelun tarjoajien tulee huomioida tämä muutos ja tuottaa sellaisia palveluita, että ne ovat turvallisia. Kokemuksen ja osaamisen heikkeneminen tulee lisäksi huomioida myös reittien suunnittelussa.

Tukes kiinnittää huomiota siihen, että jatkossa luonnon virkistysarvot ja turvallisuuskysymykset tulisi huomioida myös muiden toimialojen (esim. energia ja teollisuus, liikenneinfrahankeet) kehittämissuunnitelmissa ja strategioissa, jotta vältetään etenkin alueiden eri käyttötarkoitusten välisiltä konflikteilta ja turvallisuusvaikutuksilta.

Tukes kommentoi luvussa 4 kuvattuja megatrendejä seuraavasti:

- Ikääntyminen: Tukes ehdottaa lisäystä liittyen palvelun turvallisuuteen, esim. seuraavalla tavalla: Ikääntyminen on huomioitava luontopalveluiden ja ulkoilu- ja liikuntakohteiden turvallisuussuunnittelussa, ylläpidossa ja valvonnassa.
- Urbanisoituminen: Tukes ehdottaa lisättäväksi viittauksen palvelun turvallisuuteen esim. seuraavasti: Palveluntarjoajien ja palveluympäristöjen ylläpitäjien on huomioitava asiakasryhmien muutokset ja kunkin asiakasryhmän erityistarpeet palveluiden suunnittelussa ja turvallisuuden varmistamisessa.
- Maahanmuutto ja kotoutuminen: Tukes ehdottaa lisättäväksi huomion luontopalveluiden, esim. uimarantojen, kasvavista kielivaatimuksista. Paikallisesti olisi arvioitava, millä kielillä luontokohteissa pitää antaa opastusta käyttäjille ja millaisia kulttuurisia piirteitä opastuksessa pitää ottaa huomioon, että luontokokemukset olisivat eri kulttuuritaustoista tuleville käyttäjille turvallisia.

Tavoitteet ja toimintalinjaukset vuoteen 2030 mennessä

Voitte tässä lausua luvusta 5: Tavoitteet ja toimintalinjaukset vuoteen 2030 mennessä (5.1 Missio, 5.2 Visio, 5.3. Strategiset tavoitteet, 5.4 Toimintalinjaukset)

Tukes ehdottaa täydennettäväksi seuraavia toimintalinjauksia:

- **Palveluiden parantaminen:** Tarjotaan luontopalveluiden tarjoajille ja palveluympäristöjen ylläpitäjille tukea ja koulutusta uusien palvelukonseptien kehittämiseen ja palveluiden laadun parantamiseen esim. turvallisuuden, esteettömyyden ja saavutettavuuden osalta.
- **Yhteistyö ja verkostot:** Lisätään alueellista kuntien, yritysten ja yhteisöjen yhteistyötä palveluiden ja palveluympäristöjen kehittämiseksi ja laajempien palvelukokonaisuuksien rakentamiseksi.
- **Tiedolla johtaminen, tutkimuksen painopisteet:** Vahvistetaan luonnon virkistyskäytön kestävyiden, vastuullisuuden ja turvallisuuden tutkimusta.
- **Lainsäädäntö:** Parannetaan toimijoiden osaamista lainsäädännön vaatimusten suhteen valmentavan valvonnan, neuvonnan ja ohjauksen sekä viestinnän keinoin. Lisätään viranomaisten välistä yhteistyötä.
- **Opetus- ja nuorisotoiminta:** Lisätään yhteistyötä luonto- ja ympäristöalan oppilaitosten ja muiden alan toimijoiden välillä.

Toimeenpano ja seuranta

Voitte tässä lausua luvusta 6: Toimeenpano ja seuranta (6.1 Jatkotyö ja strategian päivittäminen, 6.2 Seuranta, mittarit ja indikaattorit, 6.3 Viestintä)

-

Kerttula Tuiri
Turvallisuus- ja kemikaalivirasto

Wallin Rosemarie
Turvallisuus- ja kemikaalivirasto